

Kronikk.

AV JØRGEN BØLSTAD, DOKTORGRADSSTIPENDIAT VED FORSKNINGSRÅDET OG DET EUROPEISKE UNIVERSITETSINSTITUTTET (EUI)

Bistandsdebatten sett fra Afrika

Vi bør lytte mer til afrikanske stemmer i bistandsdebatten. Men ikke bare til bistandskritikeren Dambisa Moyo.

Afrika. «Om dere vil hjelpe Afrika, vær så snill, spør afrikanerne hva de vil», uttalte den ghanesiske bistandskritikeren George Ayittey for et par år siden, og nylig slo Ny Tid fast på lederplass at «vi må lytte mindre til gamle popstjerner som Geldof og Bono og mer på afrikanske intellektuelle» som Dambisa Moyo. Den zambisk-fødte, kvinnelige økonom bidrar med boken *Dead Aid* til en mer representativ debatt deltakelse. Som afrikansk bistandskritiker er hun imidlertid langt ifra alene, og hennes synspunkter er kontroversielle – også blant afrikanere.

Demokratiskepsis. Ikke minst går Moyo mot strømmen når hun hevder at de aller fattigste landene egentlig trenger en godhjertet diktator – samtidig som hun vedgår i en parentes at de dessverre ofte får «nye diktator og lite godhjertethet». Moyos bistandskritikk har mye til felles med Ayitteys, men på dette punktet skiller de lag. Det innledende sitatet av Ayittey er fra en konferanse holdt av den ideelle organisasjonen TED, hvor han fortsatte med å si at afrikanere ønsker tre ting: «reform, reform, reform» – av «forkastelige politiske systemer» så vel som økonomiske.

Forøvrig er det empiriske grunnlaget for ideen om at demokrati kan hindre økonomisk utvikling strengt tatt ikke-eksisterende. Derfor er det merkelig at Moyo ikke i større grad aksepterer argumentet i Amartya Sen's bok *Development as Freedom* – at demokratisering er utvikling.

Ellers føyer Moyo seg ganske pent inn i en rekke av afrikanske bistandskritikere som foruten Ayittey blant andre inkluderer Yash Tandon, Andrew Mwenda og James Shikwati. Et motiv som synes sterkere blant afrikanske enn vestlige bistandskritikere, er ønsket om mer

likeverdige internasjonale relasjoner. Moyo vil for eksempel ha slutt på at afrikanske land behandles «som barn» som ikke kan klare seg selv. Fordømmelsen av «bistandsavhengigheten» bunner delvis i dette – motstand mot relasjoner som er skjeve i opplevd verdighet og respekt, så vel som reell makt.

For de som lider mest under manglende utvikling, er det imidlertid usikkert om dette i seg selv er et tungtveiende hensyn. Ved den nevnte TED-konferansen uttalte forøvrig Nigerias tidligere finans- og utenriksminister, Ngozi Okonjo-Iweala: «Vet dere at Spania – som er en del av EU – har fått ti milliarder dollar i bistand fra resten av EU? Ressurser som ble overført til dem – og var spanjolene skamfulle over det? Nei!»

Vekstteorier og bistandskritikk. Hovedpoenget for Moyo og de andre bistandskritikere er likevel at bistanden har lite å bidra med. Moyo peker heller på handel og utenlandske investeringer som lovende utviklingsstrategier – noe som for så vidt er ukontroversielt, selv om Ayittey for eksempel er mer skeptisk til effekten av kinesiske investeringer.

I tillegg fremhever Moyo at nasjonale forhold er avgjørende for økonomisk vekst. Økonomiske historikere som David Landes og nobelprisvinneren Douglass North har fulgt Max Weber i å vektlegge kulturelle og institusjonelle forklaringer og vunnet stor aksept i den engelskspråklige offentligheten. Det er få som tror man kan oppnå økonomisk utvikling uten visse gunstige interne forhold, slik som et stabilt og pålitelig styresett og en fungerende rettstat med sikre eiendomsrettigheter – forhold som gjør det mulig å tenke langsiktig, å spare og investere.

Bistandens potensielle rolle fremstår derfor ofte som

MANGE FORMER FOR BISTAND: Norsk bistand er ikke perfekt og kan forbedres, men den rammes ikke nødvendigvis av den generelle bistandskritikken, påpeker Jørgen Bølstad. Her er zimbabwiske barn på vei til skolen i Mbarae i Harare. FOTO: ALEXANDER JOE, AFP/SCANPIX

KRITIKER: Den afrikanske økonomen Dambisa Moyo (t.v.) mener pengege-
ver fra rike land gjør vondt verre for verdens fattige, og har fått mye oppmerk-
somhet i Europa. Men ikke alle hennes innspill er like konstruktive, mener
kronikkforfatteren. Her er Moyo sammen med miljø- og utviklingsminister
Erik Solheim på et arrangement på Litteraturhuset tidligere i år.
FOTO: KATARINA THEIS-HAUGAN, SCANPIX

marginal, og det er mot denne bakgrunnen Moyo foreslår at bistanden avsluttes snarest. Hun mener den har få resultater å vise til og at den dessuten skaper og vedlikeholder forhold som hindrer utvikling. Den sies å styrke uansvarlige styresmakter og å oppmuntre mer til korrupsjon enn til fremtidsrettet politikk. Moyos kritikk er således knusende – dersom den treffer.

Overgeneralisering. Debatten blir imidlertid ofte for generell og ført på et anekdotisk grunnlag. Det er vel verdt å skille mellom ulike typer bistand, måten den gis på og til hvem. Det er for eksempel velkjent at stormaktene «bistand» under den kalde krigen sjelden tok sikte på å skape utvikling. Når Moyo og andre summerer tidligere bistand, og hevder at den har vært bortkastet eller skadelig, blir mye dårlig bistand inkludert.

Skandinavisk bistand utmerker seg ved å være mer preget av ønsket om å bidra til utvikling enn av donorenes egne innenriks- og utenrikspolitiske hensyn. En fersk IMF-studie, av forskerne Camelia Minoiu og Sanjay G. Reddy, finner at slik bistand historisk sett har bidratt til økonomisk vekst. Det betyr ikke at norsk bistand er perfekt og ikke kan forbedres, men det betyr at den ikke rammes like hardt av alle generelle kritikker.

Dette gjør også at Moyos forslag om å kutte bistanden fullstendig fremstår som en overdreven reaksjon, basert på et misvisende bilde av hva den kan utrette – noe som kanskje reflekterer at bistanden truer ønsket om jevnbyrdige relasjoner.

«Det er ingen tvil: Vi ønsker å hjelpe», slås det fast på omslaget av Moyos bok. I så fall kunne det synes naturlig å reformere eventuell feilslått bistand og utnytte velviljen best mulig. Å anta at bistanden ikke kan bidra positivt er omtrent like urimelig som å tro at den alene

kan skape et rikt og velfungerende samfunn.

Ved siden av Moyo er kanskje William Easterly den mest internasjonalt fremtredende av bistandskritikerne. I boken *The White Man's Burden* fremstår han som mer nyansert og konstruktiv enn Moyo: «Vestlig bistand, tilstrekkelig ydmyk og begrenset i lys av tidligere erfaring, kan fortsatt spille en rolle i å avhjelpe de fattiges lidelser.» Hans hovedpoeng er at de som vil hjelpe, bør se til at bistanden virkelig når frem og oppfyller uttalte målsettinger.

Andre erfaringer. En del afrikanere er allerede nokså fornøyde med bistanden i så måte. I 2005 vant Harvard-utdannede Ellen Johnson-Sirleaf over fotballstjernen George Weah i det liberiske presidentvalget. Etter fjorten år med ødeleggende krig, har hennes administrasjon fått den vanskelige oppgaven å gjenoppbygge landet og skape utvikling. I en kronikk i *The Washington Post*, 9. april i år, fremholdt hun at flere afrikanske land de siste årene har snudd utviklingen til det bedre. Hennes eget land har på tre år har doblet antallet grunnskoleelever og opplevd en årlig økonomisk vekst på over åtte prosent.

Hun mener bildet av at Afrika blir fattigere, og at bistanden har skylden, er foreldet. Selv om afrikanerne har spilt hovedrollen i å snu utviklingen, mener hun at mer effektiv bistand også har spilt en viktig rolle: «Innbyggerne og lederne av donorland burde innse hvor viktig deres bistand har vært for Afrikas nye lederskap og hvor stor pris de fleste afrikanere setter på dette partnerskapet.»

De mange som berøres av bistandspolitikken, fortjener at vi ikke bare bestreber oss på å være kritiske, men også nyanserte og konstruktive. Dambisa Moyo lykkes best med det første. Den som vil ta bistandskritikken innover seg, ta Ayittey på ordet og lytte mer til afrikanere, gjør derfor klokt i å lytte til flere enn Moyo. ■